

رشد و یادگیری حرکتی - ورزشی - زمستان ۱۳۹۵
دوره ۸، شماره ۴، ص: ۶۰۶-۵۹۳
تاریخ دریافت: ۳۰ / ۰۲ / ۹۴
تاریخ پذیرش: ۲۲ / ۱۰ / ۹۴

تأثیر بازی‌های بومی بر رشد حرکتی و پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی

باسمین کاظمی^۱ - علی حیرانی^۲ - قباد محرابیان^{۳*}

۱. کارشناس ارشد رفتار حرکتی دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشکده اراک، اراک، ایران، ۲. استادیار دانشکده تربیت بدنی رازی، کرمانشاه، ایران، ۳. کارشناس ارشد رفتار حرکتی دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی تأثیر بازی‌های بومی بر رشد حرکتی و رفتار پرخاشگرانه کودکان پیش‌دبستانی بود. در یک پژوهش نیمه‌تجربی ۴۰ کودک شش‌ساله پیش‌دبستانی از بین مراکز پیش‌دبستانی شهر اهواز به صورت تصادفی انتخاب شدند. پیش‌آزمون با استفاده از آزمون مهارت‌های حرکتی و لریخ و مقیاس اندازه‌گیری پرخاشگری به عمل آمد. آزمودنی‌ها براساس نمره‌های پیش‌آزمون در قالب دو گروه یکسان بازی‌های بومی و فعالیت‌های رایج مراکز پیش‌دبستانی قرار گرفتند. گروه بازی‌های بومی فعالیت‌های خود را به مدت ۸ هفته، هر هفته ۳ جلسه یک‌ساعته انجام دادند و گروه دوم در این مدت به فعالیت‌های رایج مراکز پیش‌دبستانی مشغول بودند. سپس از هر دو گروه پس‌آزمون گرفته شد. پس از اطمینان از توزیع طبیعی داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، از آزمون همبسته و مستقل برای مقایسه‌های بین‌گروهی و درون‌گروهی استفاده شد. نتایج t همبسته حاکی از اثر معنادار هر دو برنامه بر رشد حرکتی و کاهش پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی بود. اما مقایسه بین‌گروهی حاکی از برتری گروه بازی بومی نسبت به فعالیت‌های رایج در مهدکودک بر مؤلفه‌های مذکور بود ($P=0/001$). با توجه نتایج پیشنهاد می‌شود مراکز پیش‌دبستانی از بازی‌های بومی به منظور بهبود رشد حرکتی و کاهش پرخاشگری کودکان استفاده کنند.

واژه‌های کلیدی

بازی‌های بومی، پرخاشگری، رشد حرکتی، فعالیت رایج، کودکان پیش‌دبستانی.

مقدمه

قابلیت‌های حرکتی کودک در طول زندگی پیوسته تغییر می‌کند و همزمان با تغییرات حرکتی، تغییرات روانی، شناختی و اجتماعی نیز ملاحظه می‌شود. بنابراین توجه به رشد حرکتی کودک در حقیقت توجه به رشد عمومی و همه‌جانبه کودک است (۱۲). دیدگاه بالیدگی، رشد را حاصل بالیدگی دستگاه عصبی مرکزی و عامل راه‌اندازی ظهور رفتار جدید می‌داند. براساس این دیدگاه، اثر عوامل محیطی، موقتی است. از طرف دیگر، براساس دیدگاه بوم‌شناختی برنشتاین، کالگر، کلسو و نوری (شاخه سیستم‌های پویا)، رشد حاصل تعامل عوامل ژنتیکی و محیطی (فرد، تکلیف و محیط) در سرتاسر عمر است و براساس دیدگاه بوم‌شناختی راجر بارکر، بوری و برانفر بارکر (شاخه تنظیم رفتار)، مطالعه رشد به‌عنوان یک عملکرد، تفسیر فرد از شرایط محیطی خاص است که با محیط‌های تاریخی و فرهنگی - اجتماعی تعامل دارد (۱۲). براساس دیدگاه‌های مختلف محققان و مربیان، اصلی‌ترین هدف تعلیم و تربیت، کمک به رشد و شکوفایی کامل استعدادهای کودکان است. توسعه ابعاد مختلف رشد جسمانی، روانی و فکری کودکان و نوجوانان به‌وسیله فعالیت‌های بدنی امکان‌پذیر است. چگونگی استفاده از بدن در فعالیت‌های مختلف حرکتی سبب می‌شود که کودک یاد بگیرد حرکت کند و به‌وسیله حرکت، یادگیری در کودک پایه‌ریزی می‌شود (۱۳). دوران کودکی در میان دوره‌های زندگی، مهم‌ترین دوره رشد حرکتی است. خصوصیات این دوره، رشد مداوم جسمانی، حرکتی، شناختی و عاطفی است (۱۲). بنابراین با مداخله به‌موقع و صحیح در این دوره حساس می‌توان در رشد همه‌جانبه کودک تأثیرگذار بود و با صرف هزینه و وقت کمتر نسبت به دوره‌های سنی دیگر به اهداف خود رسید. این مداخله می‌تواند به‌شکل بازی برای رسیدن به رشد کودک و رفع مشکل‌های رفتاری آنها باشد. بهرام (۱۳۸۷) بیان می‌کند بازی پس از زبان مهم‌ترین نقش را در رشد شناختی کودک دارد و فرایندی است که طی آن علاوه بر اینکه کودک درباره بدن و قابلیت‌های حرکتی آن می‌آموزد، تسهیل‌کننده رشد شناختی و عاطفی به‌شمار می‌رود (۴). برنامه تربیت بدنی کودکان را می‌توان با توجه به علاقه کودکان به بازی و تأثیر بازی در رشد آنها در قالب بازی به کودکان ارائه کرد (۱۵).

شهیم (۱۳۸۶) در پژوهشی نشان داد اغلب کودکان پیش‌دبستانی از سه سالگی در روابط با همسالان از پرخاشگری رابطه‌ای استفاده می‌کنند و موجب حذف کودکان از گروه یا اادار کردن دیگران به قطع رابطه با آنها می‌شوند (۱۱). دوران پیش‌دبستانی سال‌های مناسبی برای تشخیص مشکلات کودکان، مداخله به‌نگام و پیشگیری از مشکلات عاطفی، اجتماعی و تحصیلی آینده آنان است. مداخله به‌نگام و

تغییر رفتارهای ناسازگار کودک در این دوره حساس، موجب افزایش مهارت‌های اجتماعی و محبوبیت نزد همسالان و بزرگسالان می‌شود و کودک را برای پذیرش مسئولیت‌های تحصیل دبستانی آماده می‌کند. یکی از شایع‌ترین مشکلات کودکان خردسال که موجب مراجعه به روان‌شناس می‌شود، پرخاشگری است. شناخت این مشکل نزد کودکان خردسال و مداخلهٔ بهنگام می‌تواند از ادامهٔ این رفتار پیشگیری کند (۲۷). هرچا کلامی از تربیت بدنی برای اطفال به میان می‌آید، با کلمهٔ بازی همراه است (۱۴). از نظر روپنارینو و جانسون^۱ (۱۹۹۴) و کاروالیو و روبیانو^۲ (۲۰۰۴)، اگرچه بازی در همهٔ جوامعی که کودکان در آن بررسی شده‌اند مشاهده شده است، براساس فرهنگ‌های مختلف بازی به روش‌های متفاوتی انجام می‌گیرد. از این رو بازی می‌تواند یک اثر فرهنگی محسوب‌کرد (۳۱،۲۲). پژوهش‌های پیشین نشان از تأثیر برنامهٔ حرکتی و بازی بر رشد حرکتی دارد. محرابیان (۱۳۹۴) تأثیر بازی بومی بر رشد حرکتی و اجتماعی کودکان شش‌ساله را مثبت دانست و به نقش این بازی‌ها در رشد حرکتی و اجتماعی کودک تأکید کرد (۱۵). اکبری و همکاران (۱۳۸۶) تأثیر بازی‌های بومی محلی بر رشد مهارت‌های جابه‌جایی پسران ۷-۹ ساله را بررسی کردند. نتایج نشان داد که گروه تجربی مهارت‌های جابه‌جایی بهتری نسبت به گروه کنترل دارند. اکبری (۱۳۹۲) تأثیر برنامهٔ حرکتی اسپارک با برنامهٔ آموزشی ژیمناستیک متناسب با رشد را بر رشد مهارت‌های بنیادی در کودکان ۸-۶ ساله بررسی کرد، گروه برنامهٔ حرکتی اسپارک و برنامهٔ آموزشی ژیمناستیک متناسب با رشد در مهارت‌های بنیادی نسبت به گروه کنترل بهتر بودند (۱،۲). ملانوروزی (۱۳۹۰) تأثیر برنامهٔ حرکتی منتخب بر رشد مهارت‌های دستکاری پسران را بررسی کرد و آن را مثبت دانست. سادات‌عمارتی (۱۳۹۰) تأثیر بازی‌های دبستانی منتخب بر رشد حرکتی دختران ۸-۹ ساله را بررسی و آن را مثبت گزارش کرد (۱۰). از آنجاکه پژوهشی در زمینهٔ بررسی نقش بازی بومی یا بازی‌های حرکتی بر کاهش پرخاشگری یافت نشد، ناگزیر به چند پژوهش مشابه در مورد نقش محیط و برنامه‌های هدفمند بر کاهش پرخاشگری اشاره می‌شود. واحدی (۱۳۸۵) آموزش کفایت اجتماعی را در کاهش پرخاشگری پسران پیش‌دستانی مناسب دانست (۱۷)؛ حسن‌پور (۱۳۹۲) تأثیر مثبت کار با گلبه کاهش پرخاشگری کودکان دبستان‌پراگزارش کرد (۶)؛ در پژوهش رجب‌پور (۱۳۹۱) رابطهٔ والد-کودک به کاهش معنادار پرخاشگری فیزیکی-تهاجمی و کلامی-تهاجمی در گروه آزمایشی در مقایسه با گروه گواه منجر شد (۷)؛ نصیرزاده (۱۳۸۹) تأثیر قصه‌گویی در

1. Roopnarine & Johnson

2. Carvalho & Rubiano

کاهش پرخاشگری پسران ۸-۶ ساله را مناسب دانست (۱۶)؛ رجبی (۱۳۹۲) اثربخشی درمان شناختی رفتاری گروهی بر کاهش پرخاشگری کودکان را بررسی کرد که نتایج کاهش پرخاشگری واکنشی کلامی و رابطه‌ای را در کودکان نشان داد، ولی اثری بر پرخاشگری جسمانی مشاهده نشد (۸). دراپر^۱ و همکاران (۲۰۱۲) تأثیر برنامه گروهی بر رشد مهارت‌های درشت و مهارت‌های شناختی در کودکان پیش‌دبستانی را ارزیابی کردند و آن را معنادار یافتند (۲۵). سال‌هاست که محققان به اهمیت پرخاشگری اولیه کودک در پیش‌بینی مشکلات سازگاری روانی-اجتماعی آینده آنها پی برده‌اند (۳۰،۲۰). به این علت نیز پژوهش‌های زیادی برای درک عوامل مؤثر بر شیوع رفتار پرخاشگرانه انجام داده‌اند (۲۴،۲۳). در این بین پژوهشی در زمینه نقش بازی بومی بر کاهش پرخاشگری که تأثیر آن بر رشد حرکتی و اجتماعی کودکان ثابت شده، انجام نگرفته است. مطالعات همچنین بیانگر تداوم اشکال مختلف پرخاشگری در طول زمان و اثرگذاری آن بر جنبه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی فرد در آینده است (۳۳،۲۸،۲۱)؛ بدین دلیل پژوهش در مورد کاهش پرخاشگری در دوران حساس کودکی با اهمیت به‌نظر می‌رسد.

مرور پیشینه پژوهش‌ها نشان می‌دهد همواره محیط در رشد کودک نقش دارد و تأثیر برنامه‌های مختلف تدوین شده به منظور بهبود رشد حرکتی و کاهش پرخاشگری کودکان ثمربخش بوده است، اما آنچه در این میان دیده نمی‌شود، پژوهش در زمینه بررسی یک برنامه به‌منظور رسیدن به هر دو هدف (بهبود رشد حرکتی و کاهش پرخاشگری) در قالب یک برنامه است. با توجه به اهمیت رشد حرکتی و پرخاشگری کودکان در طول زندگی، مشکلات حرکتی کودکان و اهمیت این دوره سنی به‌منظور کسب مهارت‌های مختلف زندگی، این پرسش مطرح می‌شود که آیا می‌توان از بازی‌های بومی که در نهایت آزادی و بدون مقید بودن به مکان، زمان خاص، ابزار و مقررات دست و پاگیرند، برای غنی‌سازی تجربیات کودکان به‌منظور بهبود رشد حرکتی و کاهش نشانه‌های پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی بهره برد؟ به همین منظور در پژوهش حاضر تأثیر یک دوره بازی بومی بر رشد حرکتی و کاهش نشانه‌های پرخاشگری کودکان بررسی شده است.

روش‌شناسی تحقیق

روش پژوهش از نوع نیمه‌تجربی است. پژوهش حاضر با دو گروه بازی بومی و کنترل (فعالیت‌های رایج مراکز) همراه با مرحله پیش‌آزمون - پس‌آزمون انجام گرفت. جامعه آماری پژوهش کودکان شش‌ساله کلیه مراکز پیش‌دبستانی شهر اهواز بود. برای انتخاب نمونه با توجه به اینکه انتخاب دانش‌آموزان از مراکز مختلف امکان‌پذیر نبود، ابتدا با راهنمایی مسئولان، مراکزی که شرایط لازم برای اجرای پژوهش (فضا، تعداد کافی کودک شش‌ساله) را داشتند، انتخاب شدند. سپس از پانزده مرکز واجد شرایط، به‌صورت تصادفی دو مرکز انتخاب شدند. پس از کسب اطلاعات فریدو مهدکودک و گرفتن پیش‌آزمون، ۴۰ کودک سالم در دو گروه ۲۰ نفره از دو مرکز (هر مرکز یک گروه) به‌صورت تصادفی انتخاب و براساس آزمون مهارت‌های حرکتی درشت اولریخ و مقیاس اندازه‌گیری پرخاشگری در پیش‌آزمون، سن، قد، وزن، تعداد فرزندان خانواده، وضعیت سلامت، وضعیت اجتماعی-اقتصادی والدین (شغل و میزان تحصیلات) با توجه به نمره‌های آزمون در دو آزمون مهارت حرکتی و پرخاشگری همسان‌سازی شدند. شایان ذکر است که تمام افراد شرکت‌کننده شش سال داشتند و به‌منظور همسان‌سازی گروه‌ها قد و وزن دو گروه مساوی بود و اختلاف معناداری نداشت. کودکان از خانواده‌هایی انتخاب شدند که تک‌فرزند بودند یا برادر و خواهر همسن خود نداشتند. تمام افراد شرکت‌کننده سالم، با وضعیت اقتصادی متوسط بودند و حداقل سواد والدین آنها دیپلم بود.

شیوه مداخله: مداخله به این صورت بود که طی ۸ هفته و هفته‌ای ۳ جلسه یک‌ساعته، یک گروه بازی‌های بومی را انجام دادند و در این مدت گروه فعالیت‌های رایج به فعالیت‌های معمول در مراکز مشغول بودند.

شایان ذکر است که از اول فهرست خاصی از بازی‌های بومی به‌عنوان یک برنامه مطلق و از پیش تعیین‌شده وجود نداشت، بلکه فهرست بازی‌ها براساس درخواست کودکان منعطف بود. پس از چند جلسه اول و اجرای چند بازی، بازی‌ها با درخواست کودکان شرکت‌کننده در پژوهش آموزش داده شد و انجام گرفت. بازی‌های بومی عبارت بودند از رد پا، آفتاب مهتاب، وسطی، لی‌لیهشت‌خانه‌ای، هفت‌سنگ، رهبر، بازی گروهی با توپ، لی‌لی شش‌خانه‌ای، بالا بلندی، دستش ده، کالنگ لنگی، دال پهلوی، حرکات حیوانات و الک دولک.

گروه کنترل (فعالیت رایج) به فعالیت‌های رایج در مراکز مشغول بودند که به گزارش مدیر مهد دو جلسه ۳۰ دقیقه‌ای در هفته انجام می‌دادند. این فعالیت‌ها عبارت بودند از حدود پنج دقیقه نرمش، صندلی‌بازی و استفاده از وسایل بازی مانند سرسره، الاکلنگ و تاب‌بازی.

ابزار پژوهش

رضایت‌نامه والدین به منظور حضور کودک در پژوهش. از پرسشنامه مشخصات فردی شامل سؤال‌اتیماند سن، قد، وزن، تعداد فرزندان خانواده، وضعیت سلامت، وضعیت اجتماعی-اقتصادی والدین (شغل و میزان تحصیلات) استفاده شد.

برای سنجش مهارت‌های حرکتی بنیادی از آزمون مهارت‌های حرکتی درشن - ویرایش دوم اولریخ برای کودکان ۳ تا ۱۰ سال استفاده شد. این آزمون شامل دو خرده‌آزمون است؛ خرده‌آزمون جابه‌جایی و کنترل شیء. روایی این آزمون برای خرده‌آزمون جابه‌جایی ۰/۹۶ درصد و پایایی آن ۰/۸۷ درصد، برای خرده‌آزمون کنترل شیء روایی ۰/۷۴ درصد و پایایی ۰/۸۱ درصد، و برای بهره حرکتی درشت روایی آن ۰/۸۷ درصد و پایایی ۰/۹۱ درصد است (۳۲). روایی و پایایی این آزمون را زارع‌زاده و فرخی (۱۳۸۸) تأیید کرده‌اند. بر پایه مطالعه ایشان ضریب پایایی همسانی درونی برای نمره جابه‌جایی و کنترل شیء و همچنین نمره مرکب کل، به ترتیب ۰/۷۸، ۰/۷۴ و ۰/۸۰ درصد گزارش شده است (۹). پایایی داخلی آن در تحقیق حاضر با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب برای مؤلفه‌های جابه‌جایی و کنترل شیء و همچنین نمره مرکب کل ۰/۸۸، ۰/۸۰ و ۰/۹۲ به دست آمد.

مقیاس پرخاشگری پیش‌دبستانی: این مقیاس یک پرسشنامه ۴۳ سؤالی با مقیاس رتبه‌بندی لیکرت، برای ارزیابی پرخاشگری جسمانی، رابطه‌ای و واکنشی- کلامی کودکان پیش‌دبستانی است. این پرسشنامه اولین بار در سال ۱۳۸۷ توسط واحدی، فتحی آذر، حسینی‌نسب و مقدم با بهره‌گیری از پرسشنامه پرخاشگری کودکان دبستانی شهیم و پرسشنامه پرخاشگری اهواز به منظور سنجش ابعاد مختلف پرخاشگری در کودکان سنین پیش‌دبستانی طراحی شد. واحدی و همکاران (۱۳۸۷) روایی و پایایی این پرسشنامه را در بین ۴۸۹ کودک (۱۷۶ دختر و ۳۱۳ پسر) شهرستان ارومیه بررسی کردند. این پرسشنامه توسط مربی والدین کودک تکمیل می‌شود. نتیجه پژوهش نشان داد که مقیاس اندازه‌گیری پرخاشگری را می‌توان به‌عنوان ابزاری پایا و معتبر در محیط‌های آموزشی، پژوهشی و بالینی به کار برد و روایی همزمان ۰/۶۱ و پایایی ۰/۹۸ را برای این مقیاس گزارش کردند (۱۷).

روش آماری

برای بررسی طبیعی بودن توزیع نمره‌ها از آزمون کولموگروف اسمیرنوف و به منظور اطمینان از همسانی واریانس‌ها از آزمون لوین استفاده شد. برای بررسی و تحلیل آماری داده‌های خام به دست آمده از t مستقل و وابسته استفاده شد. سطح معناداری در این پژوهش $P \leq 0/05$ در نظر گرفته شد. تمام تجزیه و تحلیل‌های آماری از طریق نرم‌افزار SPSS19 انجام گرفت.

یافته‌های تحقیق

جدول ۱ نمره‌های میانگین و انحراف استاندارد پیش‌آزمون و پس‌آزمون بهره حرکتی و پرخاشگری کودکان را نشان می‌دهد.

جدول ۱. میانگین و انحراف استاندارد پیش‌آزمون و پس‌آزمون دو گروه بازی بومی و فعالیت‌های رایج

گروه‌ها	شاخص آماری	
	پیش‌آزمون	پس‌آزمون
بهره حرکتی گروه بازی بومی	۶۰/۳۵±۷/۴۷	۱۰۱/۴۵±۷/۵۷
بهره حرکتی گروه فعالیت رایج	۶۲/۵۵±۵/۲۵	۷۲/۱۰±۵/۶۸
پرخاشگری گروه بازی بومی	۴۹/۱۰±۵/۵۹	۳۵/۸۵±۷/۷۱
پرخاشگری گروه فعالیت رایج	۴۸/۴۰±۵/۱۱	۴۴/۲۵±۴/۹۶

بر اساس اطلاعات جدول ۱ میانگین‌های امتیاز بهره حرکتی رشد یافته و پرخاشگری گروه‌های آزمایشی در پس‌آزمون کاهش یافته است.

جدول ۲. نتایج آزمون t همبسته برای مقایسه پیش‌آزمون و پس‌آزمون دو گروه بازی و گروه فعالیت‌های رایج مراکز در رشد حرکتی و پرخاشگری

شاخص	انحراف معیار	t	p
بهره حرکتی گروه بازی بومی	۱۰/۱۱	۱۸/۱۶	۰/۰۰۱
بهره حرکتی گروه فعالیت رایج	۴/۵۱	۴/۱۱	۰/۰۰۱
پرخاشگری گروه بازی بومی	۷/۷۱	۷/۶۸	۰/۰۰۱
پرخاشگری گروه فعالیت رایج	۴/۵۱	۴/۱۵	۰/۰۰۱

با توجه به اطلاعات جدول ۲، اهمیت تفاوت بین پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه بازی بومی و فعالیت رایج در رشد حرکتی و پرخاشگری معنادار است ($P=0/001$). برای مقایسه بین گروه‌های تحقیق در پس‌آزمون از آزمون t مستقل استفاده شد که نتایج به‌طور خلاصه در جدول ۳ ذکر شده است.

جدول ۳. نتایج آزمون تی مستقل برای مقایسه مرحله پس‌آزمون دو گروه بازی بومی گروه فعالیت‌های رایج مراکز در رشد حرکتی و پرخاشگری

گروه	شاخص	تعداد	اختلاف میانگین	P
بهره حرکتی گروه بازی	بهره حرکتی گروه فعالیت رایج	۲۰	۲۹/۳۵	۰/۰۰۱
		۲۰	۳۰/۳۵	
پرخاشگری گروه بازی بومی	پرخاشگری گروه فعالیت رایج	۲۰	۸/۴۰	۰/۰۰۱
		۲۰	۸/۴۰	

نتایج آزمون t مستقل که به‌طور خلاصه در جدول ۳ ذکر شده است، نشان می‌دهد که بین دو گروه بازی بومی و فعالیت رایج در رشد حرکتی و کاهش پرخاشگری در مرحله پس‌آزمون تفاوت معناداری وجود دارد و برتری بازی بومی را نسبت به فعالیت رایج گزارش می‌کند ($P=0/001$).

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف کلی بررسی تأثیر بازی‌های بومی بر رشد حرکتی و پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی با دو گروه انجام بازی بومی و کنترل (فعالیت رایج) طی هشت هفته انجام گرفت. یافته مهم تحقیق این بود که در مرحله پس‌آزمون رشد حرکتی افراد گروه بازی بومی نسبت به گروه فعالیت رایج بیشتر و پرخاشگری آنها نیز کمتر بود.

مهارت‌های حرکتی بنیادی پایه و اساس رشد مهارت‌های ورزشی است. به‌علت اهمیت رشد مهارت‌های حرکتی بنیادی و تأثیر آن بر جنبه‌های مختلف زندگی، پژوهش‌های بسیاری در این زمینه انجام گرفته است که هر کدام به‌نحوی به تأثیر عوامل مختلف مانند فرصت تمرین، برنامه‌های آموزشی و امکانات در دسترس پرداخته‌اند. لیکن با توجه به همه‌جانبه بودن رشد، و اینکه پژوهشیدر زمینه بررسی نقش بازی در رشد حرکتی و پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی در قالب یک برنامه یافت نشد، این

پژوهش در زمینه بررسی بازی‌های بومی بر رشد مهارت‌های حرکتی بنیادی و پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی انجام گرفت. نتایج نشان داد که بازی‌های بومی نسبت به فعالیت‌های رایج مراکز پیش‌دبستانی تأثیر بیشتری در رشد حرکتی (بهره حرکتی) داشته است. یافته‌های این پژوهش مبنی بر نقش بازی و برنامه‌های منتخب (محیط) بر رشد حرکتی، با نتایج محرابیان (۱۳۹۴) در مورد نقش بازی بومی در رشد حرکتی کودکان پیش‌دبستانی، اکبری (۱۳۸۶) در زمینه نقش بازی بومی بر رشد حرکتی کودکان ۹-۷ ساله، اکبری (۱۳۹۲) در مورد دو برنامه حرکتی (اسپارک و برنامه آموزش ژیمناستیک متناسب با رشد) بر رشد مهارت‌های بنیادی کودکان ۶ تا ۸ ساله، سادات عمارتی (۱۳۹۰) در زمینه تأثیر برنامه منتخب بر رشد ادراکی- حرکتی، ملانوروزی (۱۳۹۰) در مورد تأثیر برنامه حرکتی منتخب بر رشد مهارت‌های دستکاری پسران ۴ تا ۶ ساله، اندرسون (۲۰۱۲) در زمینه نقش تربیت بدنی در مهد کودک بر رشد مهارت‌های حرکتی پایه، دراپر (۲۰۱۲) در خصوص تأثیر برنامه گروهی بر رشد مهارت‌های درشت، فتروسی (۲۰۱۲) در مورد تأثیر جبرانی مینی‌بسکتبال بر رشد مهارت‌های حرکتی بنیادی کودکان ۷ تا ۱۰ ساله، که همگی نقش برنامه‌ها را مثبت اعلام کرده‌اند، همسوست. در پژوهش‌های اشاره شده از تمرینات مختلف و متنوع برای بررسی تأثیر تمرین بر رشد حرکتی استفاده شده است که همگی بر تأثیر فعالیت بدنی یا بازی یا نقش مربی آگاه بر رشد حرکتی تأکید می‌کنند. آنچه حائز اهمیت است تأثیر تمرین و محیط بر رشد حرکتی است. برنامه‌های تربیت بدنی خوب طراحی شده فواید زیادی در حفظ و گسترش سلامت دارند (۲۹). این یافته‌ها برخلاف نظریه بالیدگی است که بیان می‌کند فرایند رشد از طریق عوامل درونی (ژنتیکی) و نه خارجی (محیطی) کنترل می‌شود و عوامل محیطی به‌طور موقت در میزان رشد تأثیر می‌گذارد و عوامل ارثی در نهایت کنترل رشد را به‌عهده دارد (۳). از طرفی یافته‌ها با دیدگاه بوم‌شناختی برنشتاین، کالگر، کلسو و نوروی (شاخه سیستم‌های پویا) همخوان است که رشد را حاصل تعامل عوامل ژنتیکی و محیطی (فرد تکلیف و محیط) در سرتاسر عمر می‌داند. براساس دیدگاه بوم‌شناختی راجر بارکر، بوری و برانفر بارکر (شاخه تنظیم رفتار)، مطالعه رشد به‌عنوان یک عملکرد، تفسیر فرد از شرایط محیطی خاص است که با محیط‌های تاریخی و فرهنگی- اجتماعی در تعامل است و این تأکیدی است بر نتایج پژوهش حاضر که نقش مثبت بازی بومی را بر رشد حرکتی و کاهش پرخاشگری بیان می‌کند.

از دلایل مهم تأثیر بیشتر تجارب حرکتی و آموزش مهارت‌های حرکتی نسبت به فعالیت‌های معمول، داشتن فرصت تمرین، تنوع، انگیزه درونی، ایجاد رابطه دوستانه و ایجاد شادابی (حیطه عاطفی)

و تأکید این مجموعه فعالیت‌ها بر حرکات بنیادی مانند گرفتن، دویدن، پریدن و... است. کودکان برای رشد و اصلاح توانایی‌های حرکتی خود به تشویق، فرصت تمرین و آموزش، محیط غنی و محرک و کیفیت آموزش در محیط بوم‌شناختی نیاز دارند. همچنین نتایج پژوهش حاضر که به منظور کاهش پرخاشگری کودکان شش ساله از بازی بومی سود جسته است، به‌طور مشخص بیانگر اثر درمان و تقلیل پرخاشگری گروه بازی نسبت به گروه فعالیت رایج است. احتمالاً این تفاوت به این دلیل است که کودکانی که بازی‌ها را تجربه می‌کردند، نسبت به فعالیت‌های رایج در معرض تعاملات بیشتری با کودکان دیگر قرار داشتند و این تعامل به رفع تدریجی مشکلات رفتاری آنها و کاهش پرخاشگری آنها منجر شده است. نتایج این پژوهش مبنی بر تأثیر برنامه هدفمند بر کاهش پرخاشگری کودکان با نتایج نصیرزاده (۱۳۸۹) در زمینه تأثیر قصه‌گویی در کاهش پرخاشگری پسران شش تا هشت ساله، رجبی (۱۳۹۲) در زمینه اثربخشی درمان شناختی رفتاری گروهی بر کاهش پرخاشگری کودکان، واحدی (۱۳۸۵) در مورد آموزش کفایت اجتماعی در کاهش پرخاشگری پسران پیش‌دبستانی، حسن‌پور (۱۳۹۲) در خصوص تأثیر کار با گل بر پرخاشگری کودکان دبستانی، رجب‌پور (۱۳۹۰) در مورد اثربخشی گروه درمانی رابطه والد کودک بر پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی، دراپروهمکاران (۲۰۱۲) در خصوص تأثیر برنامه گروهی بر رشد مهارت‌های درشت و مهارت‌های شناختی در کودکان پیش‌دبستانی همسو بود. در پژوهش‌های اشاره شده تأثیر قصه‌گویی، درمان شناختی رفتاری گروهی، آموزش کفایت اجتماعی در کاهش پرخاشگری پسران پیش‌دبستانی، تأثیر کار با گل بر پرخاشگری کودکان دبستانی، اثربخشی گروه درمانی رابطه والد کودک بر پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی در کاهش پرخاشگری مناسب دانسته شده است و این به معنای تأثیر محیط بر کاهش پرخاشگری است. نتایج پژوهش حاضر مبنی بر تأثیر بازی بومی بر کاهش پرخاشگری مکمل پژوهش‌های پیشین است که اشاره شد و آنها را تأیید می‌کند. در مورد علت آن می‌توان به نقش بازی در تخلیه انرژی، ارتقای حس همکاری و ایجاد تعاملات دوستانه در بازی‌های مشارکتی اشاره کرد. دراپر و همکاران (۲۰۱۲) تأثیر برنامه گروهی بر رشد مهارت‌های شناختی در کودکان را مثبت اعلام کرد که می‌توان رشد مهارت‌های شناختی را در کاهش پرخاشگری مؤثر دانست.

همان‌طور که بیان شد دوران کودکی مهم‌ترین دوره رشد حرکتی محسوب می‌شود و سال‌های مناسبی برای تشخیص مشکلات کودکان، مداخله بهنگام و پیشگیری از مشکلات عاطفی، اجتماعی و تحصیلی آینده آنان است. در تبیین نتایج تحقیق مبنی بر رشد حرکتی و کاهش پرخاشگری کودکان

شرکت‌کننده در پژوهش می‌توان به دوره حساس رشدی کودکان شرکت‌کننده اشاره کرد. مداخله در این دوره سنی نسبت به سایر دوره‌های سنی ثمربخش بوده و به‌منظور پیشگیری از مشکلات آینده کودکان مفیدتر است.

براساس نظر محققان و نتایج این پژوهش، می‌توان گفت بازی‌های بومی به‌دلیل داشتن تنوع، ایجاد انگیزه، رفع خستگی، تجدید انرژی، قاعده‌مندبودن و نقش‌پذیر بودن با نظریه‌های بازی همخوانی کامل دارد و به همین دلیل بر رشد مهارت‌های حرکتی درشت و کاهش پرخاشگری تأثیر می‌گذارد و تأثیر آن نسبت به فعالیت‌های رایج بیشتر است.

با توجه به مهم بودن تأثیر این بازی‌ها بر رشد حرکتی و پرخاشگری کودک و در پی آن شخصیت کودک در آینده، توجه و دقت در مورد این مرحله بسیار ضروری به‌نظر می‌رسد، زیرا تمامی فعالیت‌ها و توجهی که در این دوره به کودک مبذول می‌شود، در آینده موجب ارتقای کیفیت رابطه کودک با خود و محیط اطرافش می‌شود. به همین دلیل پیشنهاد می‌شود با توجه به تأثیر بازی‌های بومی در این دو مقوله مهم (رشد حرکتی و کاهش پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی) با نگاهی دوباره به اهمیت بازی‌های فعال بومی که ریشه در فرهنگ کشورمان دارند و برای جامعه آشنا و قابل لمس هستند، تدابیر لازم به‌منظور کاربردی شدن آنها انجام گیرد، ضمن اینکه توجیه و آموزش مربیان این مراکز ضروری به‌نظر می‌رسد. در صورتی‌که این بازی‌ها به شیوه صحیح و به میزان مناسب تمرین داده شوند، می‌توانند تأثیر بسزایی در رشد مهارت‌های حرکتی درشت و کاهش پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی داشته باشند.

منابع و مأخذ

۱. اکبری، حکیمه؛ خلجی، حسن؛ شفیع‌زاده، محسن (۱۳۸۶). «تأثیر بازی‌های بومی محلی بر رشد مهارت‌های جابجایی پسران ۷-۹ ساله»، حرکت، ۳۴، ص ۳۵-۴۵.
۲. اکبری، حکیمه (۱۳۹۲). «مقایسه برنامه حرکتی اسپارک با برنامه آموزش ژیمناستیک متناسب با رشد بر رشد مهارت‌های بنیادی در کودکان ۶ تا ۸ ساله»، رشد و یادگیری حرکتی-ورزشی، ۵(۱۳)، ص ۱۱۸-۱۰۳.

۳. کاتلین ام. هی وود (۱۹۹۳). رشد و تکامل حرکتی در طول عمر، ترجمه مهدی نمازی‌زاده و محمدعلی اصلانخانی (۱۳۸۵)، چ هفتم، تهران: سمت، ص ۲۴ و ۴۸۰-۴۷۳.
۴. بهرام، عباس؛ شفیع‌زاده، محسن (۱۳۸۷). رشد حرکتی در دوران مختلف زندگی (از اصول تا کاربرد)، تهران: نرسی، ص ۹۴ و ۱۵-۱۴.
۵. پاینه، وی.گریگوری؛ ایساکس، لاری، دی (۲۰۰۲). رشد حرکتی انسان، ترجمه حسن خلجی و داریوش خواجوی (۱۳۸۱). اراک: انتشارات اراک، ص ۵ و ۹۶-۹۵.
۶. حسن‌پور، فاطمه؛ جلالی، محمدرضا؛ شعیری، محمدرضا؛ خزایی، محمد (۱۳۹۲). «تأثیر کار با گل بر پرخاشگری کودکان دبستانی»، فصلنامه روان‌شناسی بالینی، ۱۰، ص ۱۵۳-۱۳۹.
۷. رجب‌پور، مجتبی؛ مکوندحسینی، شاهرخ؛ رفیعی‌نیا، پروین (۱۳۹۱). «اثربخشی گروه درمانی رابطه والد کودک بر پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی»، مجله روان‌شناسی بالینی، ۴(۱۳)، ص ۷۴-۶۵.
۸. رجبی، زهرا؛ نجفی، محمود؛ رضایی، علی‌محمد (۱۳۹۲). «اثربخشی درمان شناختی رفتاری گروهی بر کاهش پرخاشگری کودکان»، فصلنامه روان‌شناسی بالینی، ۳(۱۰)، ص ۹۱-۵۵.
۹. زارع‌زاده، مهشید (۱۳۸۸). هنجارسازی و تعیین پایایی و روایی آزمون رشد حرکتی اولریخ ۲۰۰۰ برای کودکان ۳ تا ۱۱ ساله شهر تهران، رساله دکتری، تهران: دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران.
۱۰. سادات عمارتی، فرشته و همکاران (۱۳۹۰). «تأثیر برنامه منتخب بر رشد ادراکی- حرکتی و رشد اجتماعی دختران»، پژوهش در علوم توانبخشی، ۷(۵)، ص ۶۷۳-۶۶۱.
۱۱. شهیم، سیما (۱۳۸۶). «پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان پیش‌دبستانی»، مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، ۱۳(۳)، ص ۲۷۱-۲۶۴.
۱۲. گالاهو، د. ال. ازمون، ج. تی. (۲۰۰۲). درک رشد حرکتی در دوران مختلف زندگی، ترجمه بهرام عباسی و محسن شفیع‌زاده (۱۳۸۳). تهران: بامداد کتاب، ص ۱۳-۱۷-۵۱-۵۲-۵۳-۵۴-۵۵-۱۰۹.
۱۳. مشرف جوادی، بتول (۱۳۷۹). «اهمیت تربیت بدنی و فعالیت‌های حرکتی برای کودکان»، نشریه زیور ورزش، ۷، ص ۳۲-۲۸.
۱۴. ملانوروزی، کیوان؛ خلجی، حسن؛ شیخ، محمود؛ اکبری، حکیمه (۱۳۹۰). «تأثیر برنامه حرکتی منتخب بر رشد مهارت‌های دستکاری پسران ۴ تا ۶ ساله»، رشد و یادگیری حرکتی-ورزشی، ۳(۱)، ص ۲۱-۵.

۱۵. محرابیان، قباد؛ شفیع‌نیا، پروانه؛ حیدری‌نژاد، صدیقه (۱۳۹۴). «تأثیر برنامه‌منتخب، بازی‌های بومی محلی و فعالیت رایج مراکز بر رشد حرکتی و اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی»، پژوهشنامه مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی، در دست چاپ.
۱۶. نصیرزاد، راضیه؛ روشن، رسول (۱۳۸۹). «تأثیر قصه‌گویی در کاهش پرخاشگری پسران شش تا هشت ساله»، مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، ۱۶(۲)، ص ۱۲۶-۱۱۸.
۱۷. واحدی، شهرام؛ فتحی آذر، اسکندر (۱۳۸۷). «بررسی پایایی و روایی مقیاس پرخاشگری پیش‌دبستانی و ارزیابی میزان پرخاشگری در کودکان پیش‌دبستانی ارومیه»، فصلنامه اصول بهداشت روانی، ۴(۳۷)، ص ۲۴-۱۵.
۱۸. ----- (۱۳۸۵). «آموزش کفایت اجتماعی در کاهش پرخاشگری پسران پیش‌دبستانی: گزارش ۶ مورد»، فصلنامه اصول بهداشت روانی، ۸(۳۱)، ص ۱۴۰-۱۳۱.
19. Anderson G. Lemos¹, Eric L. Avigo, José A. Barela. (2012). Physical Education in Kindergarten Promotes Fundamental Motor Skill Development. Scientific Research. DOI:10.4236/ape.2012.21003.
20. Berkowitz L. (1993). Aggression: Its causes, consequences, and control; 2th New York: Academic Press.164-167.
21. Broidy LM, Nagin D, Tremblay RE, Bates JE, Brame B, Dodge KA. Et al. "Developmental trajectories of childhood disruptive behaviors and adolescent delinquency: a six-site, cross-national study". Dev Psychol (2003); 39(2): 222-245.
22. Carvalho, A.M.A., &Rubiano, M.R.B. (2004). "Vinculo e compartilhamentonabrinca de crianças[Bond and sharing in child play]"
23. Coie JD, Dodge KA. Aggression and antisocial behavior In W Damon (Series Ed) and Eisenberg N. Handbook of child psychology, Vol 3: Social, emotional, and personality development. 5th Ed. New York: John Wiley and Sons 1998; 779-862.
24. Dish ion TJ, French DC, Patterson GR. The development and ecology of antisocial behavior In Cicchetti D, Cohen JD. (Eds). Developmental psychopathology, Volume 2: Risk, disorder, and adaptation. New York: John Wiley and Sons (1998); 421-471.
25. Draper, CE. Achmat, M. Forbes, J. Lambert EV. (2012). "Impact of a community based program me for motor development on gross motor skills and cognitive function in preschool children from disadvantaged settings. Early child development and care". 182 (1): 137-152.
26. Fotrousi F, Jaleh B, Ghasemi.A. (2012). "The compensatory impact of mini-basketball skills on the progress of fundamental movements in children. Procedia Social and Behavioral Sciences". 46: 5206 – 5210.
27. Goodwin, T., Pacey, K., & Grace, M. (2003). Children: Violence prevention in preschool settings. Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing, 16, 52-59.

28. Lee K, Baillargeon RH, Vermunt JK, Wu H, Tremblay RE. Age differences in the prevalence of physical aggression among 5-11-year-old Canadian boys and girls. *Aggressive Behav.* 2007; 33: 26-37
29. Dowda, M. James, F. Sallis, JF. Et al. (2005). "Evaluating the sustainability of SPARK physical education: a case study of translating research into practice". *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 76(1):11-19.
30. Parker JG, Asher SR. Peer acceptance and later personal adjustment: Are low accepted children "at risk"? *Psychological Bulletin*, 1987; 102: 357-389.
31. Roopnarine, J.L. & Johnson, J.E. (1994). "The need to look at play in diverse cultural setting". In J.L. (PP: 1-8). Albany: State University of New York Press.
32. Ulrich, D.A. "Test of gross motor development". Austin; 2000. TX; PRO-ED.
33. Vaillancourt T, Brendgen M, Boivin M, Tremblay RE. "A longitudinal confirmatory factor analysis of indirect and physical aggression": Evidence of two factors over time? *Child Dev.* 2003; 74: 1628-1638.